

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

สังคมปัจจุบันให้ความสำคัญต่อองค์ความรู้ด้านการแพทย์พื้นบ้านมากขึ้น โดยการนำภูมิปัญญาพื้นบ้านแขนงต่าง ๆ มาใช้เป็นทางเลือกหนึ่งในการดูแลสุขภาพ การนวดไทยนับเป็นภูมิปัญญาอันล้ำค่าของคนไทยที่มีการสืบทอดกันมาช้านาน และมีบทบาทอย่างสำคัญในการดูแลสุขภาพตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน (เพ็ญญา ทรัพย์เจริญ, 2538:5) ซึ่งมีรากฐานจากการช่วยเหลือกันเองภายในครอบครัวหลังการทำงานในชีวิตประจำวัน เช่น สามีนวดให้ภรรยา ภรรยาช่วยสามี ลูกหลานนวดให้พ่อแม่ ปู่ย่า ตายาย เป็นต้น มีการใช้วิธีต่าง ๆ เช่น มือ นิ้วมือ สอก หรือเท้า การนวดช่วยเหลือกันเองภายในครอบครัวจนเกิดความรู้และให้ความช่วยเหลือเพื่อนบ้านจนเป็นที่ยอมรับในชุมชน ความเชื่อถือจากผู้รับบริการจนกลายเป็นหมอนวดประจำชุมชนในที่สุด จากหลักฐานประวัติศาสตร์เกี่ยวกับการแพทย์แผนไทยจากศิลาจารึกสมัยสุโขทัยที่ป่ามะม่วง (เพ็ญญา ทรัพย์เจริญ, 2544:170) ในสมัยพ่อขุนรามคำแหงมหาราช มีการจารึกถึงการนวดในสมัยกรุงศรีอยุธยา รัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช พบว่าการแพทย์แผนไทยรุ่งเรืองมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งการนวดไทย ซึ่งมีปรากฏในทำเนียบศักดินา ข้าราชการฝ่ายทหารและพลเรือน ที่ตราขึ้นในปี พ.ศ.1988 แบ่งกรมหมอนวดเป็น ชาย-ขวา มีหน้าที่ดูแลและต้องให้หมอนวด (อัมพร ถิ่นประเทศ, 2547:10) ดังหลักฐานจากจดหมายเหตุ ของ ลา ลูแบร์ ราชทูตชาวฝรั่งเศส ได้บันทึกเรื่องหมอนวดในแผ่นดินสยามไว้ว่า “ในกรุงสยามนั้นถ้าใครป่วยไข้ลง ก็จะเริ่มทำเส้นสายยืดโดยให้ผู้ชำนาญในทางนี้ขึ้นไปบนร่างกายของคนไข้แล้วใช้เท้าเหยียบ กล่าวหาญมีกรรมมักใช้ให้เด็กเหยียบ เพื่อให้คลอดบุตรง่าย ไม่เจ็บ ปวดมาก” และในสมัยพระบรมไตรโลกนาถ ในกฎหมายตราสามดวง “นาพลเรือน” ได้กล่าวถึงการแบ่งส่วนราชการของกรมหมอนวด มีการจำแนกตำแหน่งเป็น หลวง ขุน หมื่น พัน และมีศักดินาเช่นเดียวกับข้าราชการสมัยนั้น (เพ็ญญา ทรัพย์เจริญ, 2544:170)

สมัยรัตนโกสินทร์ได้สืบทอดรูปแบบต่อจากสมัยอยุธยา แต่เอกสารและวิชาความรู้ได้สูญหายไปบางส่วนจากสภาวะสงคราม แต่อย่างไรก็ตาม หมอพื้นบ้านและหมอพระที่อยู่ตามภูมิภาคก็ยังเป็นที่พึ่งของประชาชนมาตลอด ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว มีหลักฐานเกี่ยวกับการแพทย์แผนไทย ที่แบ่งส่วนราชการซึ่งมี กรมหมอนวดเช่นเดียวกับสมัยอยุธยา ทั้งยังทรงโปรดให้ หมอยาและหมอนวดถวายการรักษาความเจ็บป่วยยามทรงประจวร แม้เสด็จประพาส ให้หมอนวดถวายงาน นวดทุกครั้ง นอกจากนี้ยังทรงโปรดให้แปลตำราการแพทย์แผนโบราณจากภาษาบาลีหรือภาษาอื่น ๆ มาเป็นตำราแพทย์ เรียกว่า ตำราแพทย์ศาสตร์สงเคราะห์(ฉบับหลวง) ครั้นเมื่อการแพทย์แผนไทยตะวันตก เข้ามามีบทบาททางสังคมไทย การแพทย์ไทยจึงลดบทบาทลง แต่หมอนวดพื้นบ้าน เฒ่าหมอต่าง ๆ ก็ใช้การนวดแบบดั้งเดิมที่ได้รับการเรียนรู้สืบทอดโดยการจดบันทึกลงใบลาน และสมุดข่อย ในทุกวันนี้

การนวดเป็นทั้งศาสตร์และศิลป์มาแต่โบราณ และเป็นที่รู้จักกันอย่างแพร่หลายมาจนกระทั่ง สมัยรัตนโกสินทร์ตอนกลางไปจนถึงรัชกาลที่ 5 และรัชกาลที่ 6 หมอนวดที่มีชื่อเสียงที่สุดในยุคนั้น ได้แก่ หมออินทเวศน์ ได้ถ่ายทอดวิชาการนวดทั้งหมดให้แก่บุตรชาย คือ หมอชิต เดชพันธ์ ซึ่งต่อมา ได้ถ่ายทอดให้กับศิษย์หลายท่านและในจำนวนนั้น อาจารย์ณรงค์ศักดิ์ บุญรัตนศิริ ซึ่งเป็ศิษย์เอก รวมอยู่ด้วย ซึ่งได้มาเป็นอาจารย์อยู่ที่อายุรเวศวิทยาลัย (ชีวโกมารภักจ) โดยการเชิญของอาจารย์ หมออวย เกตุสิงห์ ท่านจึงทำการถ่ายทอดวิชาการนวดแบบราชสำนัก นี้ให้แก่ักศึกษาของอายุรเวศวิทยาลัยทุกคน เพื่อให้เป็นผู้สืบทอดวิชาการนวดไทยสายราชสำนักมิให้เสื่อมสูญไป นับได้ว่า อาจารย์ณรงค์ศักดิ์ บุญรัตนศิริ ได้เป็นผู้อนุรักษ์การนวดไทยให้ดำรงอยู่คู่ชาติบ้านเมืองสืบต่อมา จนถึงปัจจุบัน ทำให้มีการเรียนการสอนในเรื่องการนวดไทย ซึ่งจะต้องอาศัยการปฏิบัติอย่างจริงจัง และต่อเนื่องยาวนาน เพื่อให้เกิดความชำนาญ สามารถนำไปใช้เพื่อการช่วยเหลือผู้ป่วย ได้อย่างถูกต้อง และเหมาะสม

การนวดเป็นกระบวนการที่ใช้ดูแลสุขภาพโดยอาศัยผู้นวดหรือให้การรักษาจากการสัมผัส ด้วยมือ นิ้ว การนวดจะส่งผลโดยตรงต่อร่างกายและจิตใจ คือช่วยทำให้การไหลเวียนของเลือดลม กับเนื้อเยื่อผ่อนคลาย รักษาอาการปวดเมื่อย ทำให้รู้สึกผ่อนคลาย และมีส่วนสร้างความสัมพันธ์ ระหว่างบุคคลในครอบครัวและสังคมด้วย

ในสังคมไทยสมัยก่อน การถ่ายทอดวิชาการนวดไทยยังไม่มีการสอนอย่างเป็นระบบแบบแผน เป็นการถ่ายทอดตามสายบรรพบุรุษหรือตระกูลเดียวกัน ผู้เป็นอาจารย์จะพิจารณาว่ามิหน่วยก้าน เหมาะสมที่จะถ่ายทอดวิชาความรู้ให้หรืออาจเป็นผู้ที่คุ้นเคยและอยากเรียนวิชามาฝากตัวเป็นศิษย์ โดยมีวิธีไหว้ครูและครอบวิชานวดให้ วิธีการเรียนการสอนมีลักษณะแบบตัวต่อตัว เริ่มเรียนจากการฝึกกำลังนิ้ว ตั้งแต่ข้อมือขึ้นข้อมือ คืบหน้าขึ้นหรือคืบหน้าขึ้น จนมีกำลังนิ้วและมือแข็งแรงมากขึ้น

จากนั้นจะสอนเรื่องจุดทศนิยม ประตูลม ฯลฯ แล้วเริ่มฝึกปฏิบัติหัดนครและติดตามครูเพื่อรับรู้ประสบการณ์ วิธีการวัดและการจับเส้นจากครูให้ได้มากที่สุด การเรียนรู้ต้องใช้ความอดทนอย่างมากในการฝึก จึงจะสามารถรับวิชาการนวดไทยได้อย่างถูกต้อง และแม่นยำ

การพัฒนาการนวดไทยเพื่อให้มีประสิทธิภาพ ประชาชนสามารถเรียนรู้และนำไปช่วยเหลือตนเอง ซึ่งเป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนทั่วไปพัฒนาการพึ่งตนเองอย่างสอดคล้องตามแบบอย่างขนบธรรมเนียมประเพณีไทย รวมทั้งการสร้างความสัมพันธ์ใกล้ชิดในครอบครัว และชุมชน สอดคล้องกับนโยบายและหลักการของการสาธารณสุขมูลฐาน โดยสถาบันการแพทย์แผนไทย กรมการแพทย์ กระทรวงสาธารณสุข จึงสนับสนุนในด้านการเรียนการสอนให้มีหลักสูตรการนวดไทยที่ได้มาตรฐานชัดเจน เนื่องจากสื่อการสอนประกอบยังไม่สมบูรณ์และเพียงพอ สำหรับผู้มีอาชีพการนวดเพื่อที่จะให้การบริการการนวดให้ดีขึ้น

จากปัญหาดังกล่าว ผู้ศึกษาจึงได้ทำการวิจัยสื่อการสอนการนวดไทยแบบราชสำนักขั้นพื้นฐาน ตามหลักสูตรกระทรวงสาธารณสุข เพื่อนำมาใช้ประกอบการสอนการนวดไทย และช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจ เสริมความรู้ เกิดการฝึกทักษะการนวดไทยที่ถูกต้อง

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อพัฒนาสื่อวิดิทัศน์ ประกอบการสอนการนวดไทยแบบราชสำนักขั้นพื้นฐานตามหลักสูตรกระทรวงสาธารณสุข
2. เพื่อศึกษาความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อการเรียนการนวดไทยแบบราชสำนักขั้นพื้นฐาน ด้วยสื่อวิดิทัศน์ประกอบการสอนการนวดไทยแบบราชสำนักขั้นพื้นฐาน ตามหลักสูตรกระทรวงสาธารณสุข
3. เพื่อศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนช่วงชั้นที่ 3 โดยใช้สื่อวิดิทัศน์ประกอบการสอนการนวดไทยแบบราชสำนักขั้นพื้นฐาน ตามหลักสูตรกระทรวงสาธารณสุข

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับการวิจัย

1. นำผลการวิจัยที่ได้จากการศึกษาไปเป็นแนวทางในการพัฒนาการสอนการนวดไทยแบบราชสำนักขั้นพื้นฐาน ตามหลักสูตรกระทรวงสาธารณสุข
2. ได้ต้นแบบสื่อวิดิทัศน์ในการสอนการนวดไทยแบบราชสำนักขั้นพื้นฐาน เพื่อใช้ในการกระบวนการสอนการนวดไทยให้กับนักเรียน
3. ส่งเสริมและเผยแพร่องค์ความรู้ด้านการสอนการนวดไทยให้กว้างขวางยิ่งขึ้น

สมมติฐานการวิจัย

1. บทเรียนวิถีทัศน์ช่วยสอนการนวดไทยแบบราชสำนักชั้นพื้นฐาน ตามหลักสูตรกระทรวงสาธารณสุข มีประสิทธิภาพของสื่อตามเกณฑ์ 80 และ 80
2. ผลสัมฤทธิ์การเรียนรู้ของกลุ่มทดลองกับกลุ่มควบคุมมีความแตกต่างกัน

ขอบเขตการวิจัย

ขอบเขตของการศึกษาในครั้งนี้ มีดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1.1 ประชากร

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ จำนวนนักเรียนมัธยมศึกษาช่วงชั้นที่ 3 ที่เรียนการนวดไทยแบบราชสำนักชั้นพื้นฐาน ในภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2549 อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 3 โรงเรียน คือ โรงเรียนชุมชนเทศบาลวัดศรีดอนไชย โรงเรียนเทศบาลวัดท่าสะอาด และโรงเรียนเทศบาลวัดศรีปิงเมือง รวม 537 คน

1.2 กลุ่มตัวอย่าง

ในการทำวิจัย นี้จะได้เลือกกลุ่มตัวอย่างโดยวิธีสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยมีนักเรียน โรงเรียนชุมชนเทศบาลวัดศรีดอนไชย โรงเรียนเทศบาลวัดท่าสะอาดและโรงเรียนเทศบาลวัดศรีปิงเมือง คือนักเรียนมัธยมศึกษาช่วงชั้นที่ 3 ในภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2549 ลงทะเบียนอบรมการนวดไทยแบบราชสำนักชั้นพื้นฐาน จากโรงเรียนชุมชนเทศบาลวัดศรีดอนไชย โรงเรียนเทศบาลวัดท่าสะอาด และโรงเรียนเทศบาลวัดศรีปิงเมือง ชั้นมัธยมศึกษาช่วงชั้นที่ 3 โรงเรียนละ 30 คน จำนวน 90 คน

2. เนื้อหา

สื่อวิถีทัศน์ประกอบการสอนการนวดไทยแบบราชสำนักชั้นพื้นฐาน ตามหลักสูตรกระทรวงสาธารณสุข ประกอบด้วยเนื้อหา 5 เรื่อง ดังนี้

เรื่องที่ 1 การนวดไทย

เรื่องที่ 2 การซักประวัติผู้ป่วย และตรวจร่างกายทางหัตถเวช

เรื่องที่ 3 ขั้นตอนการนวด

3.1 ทำทางการนวด

3.1.1 ทำนึ่งคุกเข่า

3.1.2 ทำนึ่งพับเพียบ

3.2 การวางมือ

3.2.1 นิ้วคู่

3.2.2 นิ้วเดี่ยว

3.3 การลงน้ำหนักและจังหวะของการลงน้ำหนัก

3.3.1 น้ำหนักเบา ประมาณ 50

3.3.2 น้ำหนักปานกลาง ประมาณ 70 (เพิ่มแรงโดยผู้นวด)

3.3.3 น้ำหนักมาก ประมาณ 90 (น้ำหนักพอที่คนไข้จะรับได้)

3.4 แนวเส้นพื้นฐานของการนวดไทยแบบราชสำนักชั้นพื้นฐาน

เรื่องที่ 4 การตรวจหลังการรักษา

เรื่องที่ 5 คำแนะนำสำหรับผู้รับการนวด

ขอบเขตด้านสถานที่

สถานที่ที่ใช้ในการดำเนินการวิจัย ได้แก่ โรงเรียนชุมชนเทศบาลวัดศรีดอนไชย
โรงเรียนเทศบาลวัดท่าสะอาด และ โรงเรียนเทศบาลวัดศรีปิงเมือง

นิยามศัพท์เฉพาะ

การนวดไทย หมายถึง การตรวจ การวินิจฉัยและการบำบัดโรคด้วยการกด คลึง บีบ ทูบ
สับ ประคบ หรือวิธีการนวดอื่นตามแบบแผนของการประกอบโรคศิลปะ

การนวดไทยแบบราชสำนักชั้นพื้นฐาน ตามหลักสูตรกระทรวงสาธารณสุข หมายถึง
การนวดไทยแบบราชสำนักโดยใช้พื้นฐานการนวดตามหลักสูตรกระทรวงสาธารณสุข

การสอนนวดไทย หมายถึง การสอนนวดให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ทางทฤษฎีและทางปฏิบัติ
สื่อ (Media) หมายถึง ตัวกลางที่ใช้ในการสื่อสารระหว่างผู้สอนกับผู้เรียนให้ดำเนินไป
อย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ตรงตามจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้

วิดิทัศน์ หมายถึง เครื่องวิดีโอหรือ เครื่องเล่นเทปโทรทัศน์ เป็นเครื่องแปลงสัญญาณ
แม่เหล็กจากแถบเทปมาเป็นภาพและเสียงเสนอบนจอโทรทัศน์หรือผ่านเครื่องเล่นแอลซีดี
เพื่อเสนอภาพบนจอภาพ